

– кінокритика: аналітичний звіт про фільм у вигляді невеликої статті [6, с. 66].

Також можна використовувати методику “сінема-технології”, яка дає змогу вихованцю сприймати реальні уявлення про явища за допомогою кінематографічних творів. Сінема-технологія передбачає три основних етапи її реалізації: етюд, експлікація, рефлексія. “На етапі етюду ведучий анонсує фільм: можна прочитати вірш, афоризм, згадати відгук одного з глядачів тощо. Потім іде перегляд фільму. Етап експлікації передбачає актуалізацію переживань завдяки педагогічно сформульованим запитанням. На етапі рефлексії серед учасників відбувається пошук варіантів вирішення проблеми” [7, с. 6].

Висновки. Таким чином, у ході сприйняття й осмислення фільму відбувається ідентифікація глядача з героями, автором, емпатійне проникнення у внутрішній світ героїв, співчуття персонажам збагачує досвід майбутніх учителів, сприяє розвитку почуттів, формуванню духовно-моральних якостей.

Водночас робота, яка була проведена, не вичерпує проблеми, що досліджується. Потрібен подальший пошук інноваційних форм і засобів духовно-морального виховання майбутніх учителів.

Література

1. Баранов О.А. Тверская школа кинообразования: к 50-летию / О.А. Баранов. – Таганрог : Центр развития личности, 2008. – 214 с.
2. Ванденко А. Михалкова дюжина [Электронный ресурс] / А. Ванденко // Итоги. – № 36. – 586 с. – Режим доступа: <http://www.itogi.ru/archive/2007/36/15889.html>.
3. Жмырова Е.Ю. Киноискусство как средство воспитания толерантности у учащейся молодежи : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / Е.Ю. Жмырова. – Тамбов, 2008. – 26 с.
4. Игумен Мефодий (Кондратьев). Обсуждение кинофильмов как метод работы с молодежью [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.miloserdie.ru/index.php?ss=1&s=9&id=12670&vote=1279813960>.
5. Круглый стол “Милосердие в фильме Н. Михалкова “12” [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.narodrad.ucoz.ru/publ/1-1-0-10>.
6. Сергеева Н.Ю. Кино в подготовке учителя / Ю.Н. Сергеева // Воспитание школьников. – 2009. – № 6. – С. 62–66.
7. Фиофанова О. Сінема-технологія як средство виховання / О. Фиофанова // Воспитание школьников. – 2008. – № 3. – С. 5–8.

ГРИШКО А.Ю.

ПРОБЛЕМА ЦІННОСТІ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Трансформація принципів організації соціального ладу в період світової кризи ставить кожного нашого співвітчизника перед проблемою самовизначення й самореалізації в умовах нестабільності. Особливо гостро ця проблема постає перед педагогами.

У такій ситуації педагоги найчастіше обирають найбільш небажаний для суспільства сценарій – орієнтацію на виконання своїх обов’язків, виходячи із суто формальних ознак. В умовах низької конкуренції й неочевидних її перспектив у близькому майбутньому такий крок зберігає процесуальну присутність фахівця в педагогічному полі, але унеможливорює втілення його екзистенційних намірів.

Тисячі талановитих українських педагогів, які працюють у сфері спорту, музики, театру, загальної освіти тощо будуть змушені віддавати значну частину своєї енергії на економічно більш вигідні проекти, ніж освітня галузь. Вони, ті, що за визначенням І. Зязюна [5, с. 307], є “вічно сповіданою і вічно живою Цінністю, непі-

двладною Часу і меркантильним дріб'язковостям миттєвості”, не отримавши від держави належного соціального статусу й захисту, залишають педагогічний простір, передаючи в руки менш кваліфікованих, а іноді й випадкових людей фундаментальні засади економічного й культурного розквіту держави – освітню сферу, що “веде українців до великих і непередбачуваних трагедій” [5, с. 307].

У такому стані постає як актуально-перспективне завдання наукового співтовариства – збереження найкращих цінностей вітчизняної педагогіки, однією з яких є цінність особистісної та професійної самореалізації.

Саме така проблематика стала предметом нашого дослідження, покладаючись на загальнофілософську та конкретно-наукову методологію ідей В. Андрущенка [1; 2], М. Євтуха [3; 4], І. Зязюна [5], К. Корсака [6], В. Кременя [8], В. Лугового, В. Лутая, А. Маслоу [10], Г. Нестеренко [12], К. Роджерса, В. Франкла, Н. Юхименко та інших учених, у працях яких визначено й обґрунтовано основні передумови збереження цінності особистісної та професійної самореалізації людини на всіх існуючих рівнях: від особистісного до загальнопланетарного.

Окреслені авторами перспективи наукових розробок дали поштовх до деталізації існуючих у теорії й практиці фактів, їх інтерпретації та виявлення суперечностей у поглядах на процес самореалізації, особливості формування його високого статусу в ціннісній сфері майбутніх педагогів. Така робота дала змогу висвітлити існуючий ступінь опрацювання зазначеної проблеми в міждисциплінарному варіанті, сприяти доведенню необхідності й своєчасності її вирішення для розвитку теорії та методики професійної освіти майбутніх педагогів.

Мета статті – висвітлити проблему цінності самореалізації майбутнього педагога в міждисциплінарному просторі.

Навіть побіжного аналізу опублікованих думок та декларацій авторитетних освітян України достатньо для висновку про те, що на державному рівні лобіюється добре представлена в нормативно-правових документах вищого порядку (закони України про освіту, Концепція професійної освіти та ін.), задекларована в результатах загальнонаціональних дискусій (програма “Вчитель”, Доктрина розвитку освіти [2]) освітня парадигма, яку в ході еволюції педагогічної науки на етапі націєтворення прийнято називати гуманістичною.

На думку відомих в Україні людей, вона має:

- створити умови для того, щоб “навчити майбутнього педагога уміти розкривати душу дитини, уміти бути людиною...” (М. Євтух) [4, с. 3];
- формувати особистість, котра усвідомлює свою належність до українського народу, зберігає та продовжує українські культурно-історичні традиції” (В. Кремень) [7, с. 32–33];
- “подолати перекося в освіті, що стають усе більш помітними у вигляді недорозвиненості чуттєво-емоційного в людях: усе більше відчувається прояв у суспільстві жорстокості, антигуманності, псування естетичних смаків і поглядів, моральної розпусти; втрата тих рис і якостей, які завжди відрізняли людину від тваринного світу: доброти, співчуття, щедрості, чуйності, сором’язливості, скромності, високої моралі, справедливості, мужності, захищаючи слабку людину, презирства й осуду боягузтва, зради, безсоромності, розпусти, наглості, неробства, паразитичного способу життя” (В. Кудін);
- дати змогу “усвідомити існування альтернативних можливостей, а також врахувати суперечність між необхідністю, з одного боку, надати кожній

людині повну свободу, а з іншого – зробити так, щоб вона бажала робити те, що необхідне суспільству” (І. Зязюн) [5, с. 9];

– діяти так, як це ми спостерігаємо в частині європейських країн, насамперед у Скандинавії та Ірландії, де вважається гранично некультурним накопичувати мільйони доларів і безліч малопотрібних коштовних речей тільки для того, щоб вами захоплювалися ще більш некультурні журналісти і співали осанну вашим “досягненням”. У цих країнах усе більше стає повсякденним переконання кожної людини в тому, що моральним і по-справжньому шляхетним є безмежне вдосконалення у професійній майстерності, підвищенні політичної й наукової компетентності, в альтруїстичній допомозі тим землянам, які тимчасово перебувають у менш сприятливих умовах і потребують допомоги (К. Корсак) [6, с. 47–53].

Як бачимо, представлена в думках цих та багатьох інших авторитетних учених сутність гуманістичної парадигми покликана створити умови для формування в пересічного громадянина найкращих нематеріальних ціннісних орієнтацій, задовольняти потреби людського духу, замінити суперництво креативною свідомістю, що здатне переживати, враховуючи успадковані схильності, расові та національні риси, покликання в житті.

Очевидно, що одним з головних завдань на шляху до виконання означеної місії є адекватне відображення в освітніх процесах унікальної людської природи та її сутнісних сил.

Згідно з висунутою у вітчизняній філософській, психологічній і педагогічній науці гіпотезою, таке відображення може відбутися тільки за умови наявності високого статусу в освітній сфері особистісної та професійної самореалізації педагогів, насичення педагогічних процесів відібраними в процесі соціальної еволюції наднаціональними гуманістичними цінностями.

З найдавніших часів цій тезі можна було б знайти підтвердження, адже соціальне життя й освіта як його частина еволюціонували під тиском гуманістичних цінностей. Розглядаючи давньоіндійські джерела в праці “Сучасна соціальна філософія”, В. Андрущенко відзначив, що вже в текстах “Вед”, “Упанішад” вищими цінностями задекларовано життєві орієнтації та морально-етичні цінності [2, с. 29–31].

Автор відзначає органічну єдність матеріального й духовного, об’єктивного та суб’єктивного, загальнолюдського й національного в цінностях універсуму. Вони є кінцевим результатом розкриття в природі людських цілей відповідно до законів природи, сферою освоєння природи та її олюднення. Зрозуміло, що цінності формуються лише в суспільстві й через нього. Автор доходить висновку, що предмет стає людським предметом, здобуває людську значущість лише тому, що він має не тільки природний, а й суспільний, соціальний зміст. Це означає, що суспільне входить у предметну сферу культури, і вона, у свою чергу, є якісною його характеристикою, мірою людського в соціумі, мірою його олюднення [2, с. 314].

Де ж знаходяться джерела для перетворення природи людини в об’єктивну дійсність з філософської точки зору?

Однією з найбільш відомих спроб відповісти на це запитання стала концептуальна позиція В. Франкла та Е. Фромма, в якій прагнення людини до самореалізації вони вважали прихованим прагненням до безсмертя. Останнє може усвідомлюватися по-різному: як прагнення увічнити досвід, поліпшити життєдіяльність людей, передати іншим знання, розкрити їхній трансперсональний сенс тощо.

Звичайно, головною умовою такого відносного безсмертя є наявність досягнутих людиною результатів, отриманих протягом життя, створених і залишених нащадкам матеріальних та духовних цінностей, в яких закладено частинку його сутнісних сил. Саме усвідомлення скінченності свого індивідуального існування перед вічністю породжує в людини прагнення вийти за її межі й найбільш повно реалізувати себе в світі в рамках свого історичного життя.

Проте вихід за межі себе можливий лише шляхом залучення до чогось, що не припинить свого існування через фізичну смерть людини. Цим, на нашу думку, має бути людське суспільство, яке в змозі забезпечити безсмертя внутрішньому світу людини, якщо цей внутрішній світ не відмежувався від нього, а рухається разом із ним. “Роблячи внесок у соціогенез, особа збагачує людську історію, обов’язковою умовою й метою якої є розвиток індивідуальності особистості” [4, с. 524]. У цієї справи є й зворотний бік – самореалізація кожної конкретної особи є ланкою загального процесу обміну сутнісними силами між індивідами. Без безперервного обміну та взаємного збагачення сутнісними силами між людьми суспільство зупинилося б у своєму розвитку. У цьому полягає об’єктивний сенс самореалізації й важливий для розуміння природи педагогічного процесу вищої школи концепт.

У праці Т. Сущенко він відображений у підсумковому визначенні педагогічного процесу як “процесу взаємного духовного збагачення викладачів та студентів в умовах оптимального психологічно комфортного клімату взаємостосунків, діалогічної культури й інтелектуальної співтворчості” [14, с. 65].

З цього визначення зрозуміло, що обмін сутнісними силами й природою між педагогами та студентами в умовах професійної підготовки з філософської точки зору є увічненням цінностей, алгоритмів мислення, палітри почуттів та зразків поведінки в інших людях.

Звичайно, за сучасних умов самореалізуватися у професії педагога з різних причин вдається не кожному, але вважати, що самореалізація є справою “нереальною” для пересічного педагога теж не варто. Досліджена в працях останніх десятиріч логіка процесу самореалізації людини багато в чому схожа на наукове дослідження – від усвідомлення проблеми в загальному вигляді, через пізнання її сутності до визначення шляху її подолання й конкретних дій. За великим рахунком, самореалізація може відбуватися усвідомлено як робота людини з накопичення сутнісних сил, пошуку найбільш цінних для суспільства особливостей своєї природи, прийняття рішення щодо їх упредметнення та об’єктивації в професійному середовищі (залежно від “знайденого”).

У цьому сенсі ми, разом з Д. Леонтьєвим, не погоджуємося з А. Маслоу, який поділяє людей на самоактуалізований “гламур” та не здатну до цього пересічну масу. Важко остаточно погодитися й з деякими з презентованих автором індикаторів самоактуалізації: більш ефективно сприйняття реальності і більш зручні відносини з нею; прийняття (себе й інших, природи); безпосередність, простота, природність; зосередженість на проблемі (на противагу егоцентрованості); здатність відокремитися, потреба в самотності; автономія, незалежність від культурних штампів і оточення; свіжість сприйняття, що зберігається; містичний і вершинний досвід; відчуття спільності з іншими; більш глибокі й проникливі стосунки; демократичність; здатність розпізнавати мету та засоби, добре й погано; філософський, доброзичливий гумор; креативність; опір окультуренню ззовні.

На нашу думку, надто важко вичленувати з наведених показників самоактуалізації, в чому ж саме простежується бажання увічнення внутрішнього світу та втілення власної природи у внутрішній світ інших людей? Якщо в здатності будувати більш глибокі й проникливі стосунки, то не будемо забувати, що такі стосунки можуть бути створеними на фоні патогенних намірів. А якщо в здатності прийняття себе, інших і природи? Але якщо така здатність пошириться на деструктивне в собі або людях? Зазначені та багато інших питань ще чекають на відповіді як у теорії, так і в повсякденному житті.

На наш погляд, самореалізацію неможливо звести до представлених індикаторів і вони є лише бажаними умовами для її здійснення. Педагог, його природа й сутнісні сили можуть зовсім не залишитися в пам'яті його вихованців, але те, що він зробив, працюватиме на них уже без його фізичної присутності – у цьому й полягає головний критерій самореалізації в педагогічній професії. Тому, хоча об'єктивно важко сказати, який саме внесок робить педагог у розвиток педагогічної культури, адже ми не навчилися визначити вагу цього внеску, проте спрогнозувати його практично можливо, особливо перебуваючи в одному соціальному часі. Багато в чому саме з цієї причини предметом нашого розгляду є не сам процес самореалізації, а лише формування в майбутніх педагогів установки на його високий статус, цінність.

Ці та інші погляди автора дістали свою підтримку в працях значної кількості сучасних українських досліджень з питань самореалізації та її цінності для людини. Так, у праці Н. Юхименко здійснено спробу розгляду категорії “цінності” як філософської категорії суперечливого буття індивідів у процесі самореалізації. На думку автора, цінності в процесі самореалізації дають змогу людині не лише певним чином спрямовувати свою діяльність, а й здійснювати вибір та вимір своєї життєвої позиції, а також організовувати самозбереження, самозбагачення й саморозвиток особистості протягом усього життєвого шляху.

Аналізуючи проблему цінностей у ході самореалізації особистості, Н. Юхименко виходить на проблему культури як площину буття особистості. Саме у світі культури, на думку автора, відбувається як процес соціалізації, так і процес самореалізації особистості, розгортання її сутнісних сил. У ході цього становлення особистість набуває нових культурно-філософських контекстів, пізнає саму себе, свій рід, Батьківщину, розкриває свої здібності, бачить свій життєвий шлях, набуває життєвого сенсу.

У процесі самореалізації особистості відбувається не лише гармонізація особистісних і суспільних інтересів, а й гуманізація особистісної свідомості та самосвідомості, формується почуття патріотизму, прив'язаність людини до Батьківщини, людей, які її оточують. Відірваність людини від світу своєї культури, світу національної культури, що асоціюється в неї з її Батьківщиною, приводить до маргіналізації особистості.

Автором близької до нашого контексту філософської праці самореалізація особистості висвітлена як дієвий принцип становлення особистості, в ході якого відбувається перехід від переважно зовнішньо орієнтованого до внутрішньо детермінованого у своїй життєдіяльності індивіда, який цю життєдіяльність вибудовує в контексті власного особистісного розвитку й надає цьому процесу статусу смисложиттєвої мети. На думку автора, самореалізація особистості здійснюється в процесі вирішення суперечностей діяльної, споживацької, почуттєвої, мисленнєвої та соціально-психологічної складових сутності людини. При цьому

цінності й потреби є безпосередньою умовою поєднання власного досвіду людини та її вчинків особистісного буття з універсальністю життєвого світу людства. У результаті цього виникає реальність, котра “передбачає як трансцендентну умову становлення людської суб’єктивності, так і певні конкретні форми самореалізації, котрі виступають у різних видах соціальної діяльності людей (поглядах, ідеях, ціннісних орієнтаціях тощо)”.

У праці Г. Нестеренко обґрунтовано філософські положення, згідно з якими особистість являє собою складну, відкриту, дисипативну, неврівноважену, нелінійну систему сутнісних сил і є елементом ієрархічно вищих систем природи та соціуму [12]. Автором розширено уявлення про спектр факторів детермінації процесу самореалізації особистості, систематизовано їх, зазначено, що вирішальну роль у цьому процесі відіграє свідомо ієрархізація потреб. Ця теза дає змогу серед головних факторів становлення особистості (природа, суспільство, біохімічний, морфологічний, фізіологічний та генетичний потенціал тощо) поставити спонукальні мотиви діяльності, ціннісні орієнтації, ідеали й смисл життя, індивідуальне ставлення до творчості, рівень внутрішньої свободи, волю, натхнення тощо на один щабель.

Висновки. Г. Нестеренко запропоновано оригінальну класифікацію форм процесу самореалізації за рівнем внутрішньої свободи та доведено, що найоптимальнішою з них в умовах трансформації суспільства є гра, оскільки вона забезпечує найбільш пластичне пристосування особистості до мінливої об’єктивної дійсності. Подані Г. Нестеренко міркування дали нам змогу приєднатися до уявлення, що сучасне українське трансформаційне суспільство надає індивідуальній самореалізації більше можливостей, ніж кризове чи відносно стабільне. Автор цілком справедливо декларує ідею про те, що в умовах трансформації соціальної системи резонансний вплив одиничного акту самореалізації окремої особистості може прискорити вихід соціуму на новий етап розвитку [12]. Трансформуючи такі філософські положення на педагогічну галузь, можна стверджувати, що вони становитимуть теоретико-методологічні передумови для появи перспективних моделей навчального процесу майбутніх педагогів у вищих закладах освіти.

Цінність самореалізації на сучасному етапі розвитку освітнього середовища є однією з провідних та нагальних потреб майбутніх педагогів.

Література

1. Андрущенко В.П. Сучасна соціальна філософія / В.П. Андрущенко, М.І. Міхальченко. – К. : Генеза, 1996. – 368 с.
2. Андрущенко В.П. Національна доктрина освіти в 21 столітті / В.П. Андрущенко // Кримські педагогічні читання : матеріали Міжнародної наукової конференції, 12–17 вересня 2001 р. / [за ред. С.О. Сисоевої, О.Г. Романовського]. – Х. : НТУ “ХП”, 2001. – 385 с.
3. Євтух М.Б. Підготовка майбутніх вчителів в умовах національно-культурного відродження / М.Б. Євтух // Учитель національної школи: тези науково-практичної конференції. – Тернопіль, 1991. – Ч. 1. – С. 13–14.
4. Євтух М.Б. Формування гуманізму в системі особистісних якостей і стосунків / М.Б. Євтух. – Х. : Основа, 1995. – 120 с.
5. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : наук.-метод. посіб. / І.А. Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.
6. Корсак К.В. Чому педагогіка не цікавиться вихованням альтруїстів? / К.В. Корсак // Вісник СевНТУ : зб. наук пр. / Севастоп. нац. техн. ун-т. – Севастополь : СевНТУ, 2007. – С. 47–53.
7. Кремень В. Особистісно-розвивальне навчання як пріоритет / В. Кремень // Рідна школа. – 1998. – № 11. – С. 53–57.
8. Кремень В.Г. Філософія освіти 21 століття / В.Г. Кремень // Освіта України. – 2002. – № 102–103. – С. 6–7.

9. Мазін В.М. Культура професійної: самореалізації майбутнього вчителя фізичного виховання / В.М. Мазін. – Запоріжжя : Дике поле, 2007. – 169 с.
10. Маслоу А.Г. Самоактуалізація личности и образоваания / А.Г. Маслоу ; [пер. с англ., предисл. Г.А. Балла]. – К. ; Донецк, 1994. – 52 с.
11. Мегрелішвілі М.О. Буття людини як можливостей: соціально-філософський аналіз : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / М.О. Мегрелішвілі. – Запоріжжя, 2004. – 174 с.
12. Нестеренко Г.О. Синергетичний вимір самореалізації особистості в умовах трансформації суспільства : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Г.О. Нестеренко. – К., 2002. – 226 с.
13. Сущенко Т.І. Вузовский педагогический процесс, способствующий формированию национальной творческой элиты / Т.І. Сущенко // Теорія і практика управління соціальними системами : щоквартальний науково-практичний журнал. – Х. : ХПІ, 2002. – № 2. – С. 34–40.
14. Сущенко А.В. Гуманізація педагогічної діяльності вчителя: науково-методичний посібник / А.В. Сущенко. – Запоріжжя : Прем'єр, 2003. – 222 с.

ГУРОВ С.Ю.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ, ПІДГОТОВЛЕНОГО ДО ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Початок ХХІ ст. можна охарактеризувати як напружений пошук нового світорозуміння, пошук нових перспектив розвитку компетентної особистості, яка здобуває відповідну освіту, вміє повноцінно жити й активно втілювати свої знання в повсякденну реальність, адекватно реагувати на суспільно-політичні та економічні зміни, постійно самовдосконалюється й уміє співіснувати з навколишнім середовищем. Таке суспільне замовлення диктує перегляд освітніх заходів і методів, визначаючи нові пріоритети в навчанні та професійній підготовці педагогічних кадрів. У Національній доктрині розвитку освіти у ХХІ ст. зазначено: “Головна мета української системи освіти – створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України...”, а в Законі України “Про загальну середню освіту” вказано: “Завдання загальної середньої освіти є формування особистості учня, розвиток його здібностей і обдарувань” [5]. Подолання суперечності між вимогами суспільства до оновлення змісту шкільної освіти й розвитком дидактичної теорії змісту шкільної освіти деякі дослідники вбачають у модернізації не лише змісту, а й організації навчальної діяльності, навчальних методик і технологій, спрямованих на розвиток в учнів компетентнісної системи як здатності особистості ефективно діяти в різноманітних навчальних, життєвих, професійних ситуаціях, самостійно виокремлюючи та розв’язуючи відповідні проблеми [2].

Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України, розроблено критерії оцінювання навчальних досягнень у системі загальної середньої освіти, визначено основні компетенції, яких вимагає сучасне життя. Так, серед переліку необхідних компетенцій знаходимо компетенцію щодо бажання й готовності постійно навчатися як у професійному, так і в особистому та суспільному плані [4]. Зрозумілим стає той факт, що вчитель має бути підготовленим до роботи з формування в учнів усіх необхідних видів компетенцій. Для того, щоб здійснити це, у випускника педагогічного ВНЗ мають бути сформовані не тільки всі складові професійної компетентності, а й професійно значущі якості, необхідні сучасному вчителю для виконання професійної діяльності.

Згідно із сучасними освітніми тенденціями виникає гостра потреба в професійній підготовці майбутніх учителів, готових забезпечити якісно новий під-